

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2024 m. birželio 11 d.
(OR. en)

10251/1/24
REV 1

SOC 392
EMPL 223
ECOFIN 603

PRANEŠIMAS

nuo:	Socialinės apsaugos komiteto
kam:	Nuolatinį atstovų komitetui / Tarybai
Dalykas:	Pagrindinės išvados dėl Socialinės apsaugos komiteto ir Europos Komisijos 2024 m. pensijų adekvatumo ataskaitos – <i>Socialinės apsaugos komiteto pirmininko pranešimas</i>

Delegacijoms priede pateikiamos pagrindinės išvados dėl 2024 m. pensijų adekvatumo ataskaitos; jų galutinę redakciją 2024 m. gegužės 16 d. posėdyje parengė Socialinės apsaugos komitetas. Pagrindinės išvadas Socialinės apsaugos komiteto pirmininkas pateiks 2024 m. birželio 20 d. Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų tarybai, o ji turėtų joms pritarti priimdama Tarybos išvadas dėl pensijų adekvatumo (dok. 10550/24).

Visas ataskaitos tekstas pateikiamas dok. 10251/24 ADD 1.

Šalių profiliai pateikiami dok. 10251/24 ADD 2.

2024 M. PENSIJŲ ADEKVATUMO ATASKAITA

PAGRINDINĖS IŠVADOS

2024 m. Pensijų adekvatumo ataskaitoje, kurią kartu parengė Socialinės apsaugos komitetas (SAK) ir Europos Komisija, remiamos nacionalinės pastangos užtikrinti adekvačias senatvės pajamas, laikantis Europos socialinių teisių ramsčio 15 principo. Ataskaitoje analizuojama, koku mastu pensijų sistemomis užtikrinamos adekvačios pajamos išėjus į pensiją, t. y. **užkertamas kelias skurdui senatvėje ir išlaikomos vyrų ir moterų pajamos visu jų buvimo pensijoje laikotarpiu** – tiek dabar, tiek ateityje. Treji metai iki šios ataskaitos redakcijos parengimo pasižymėjo ypatingais iššūkiais, su kuriais susidūrė Europos visuomenė ir ekonomika; tai – COVID-19 pandemija bei po jos prasidėjęs didelės infliacijos laikotarpis, ir didelės energijos išlaidos, kurias nulėmė Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą. Tuo tarpu struktūriniai uždaviniai, susiję su didžiosiomis tendencijomis, pavyzdžiui, demografiniais pokyčiais ir kintančiu darbo pasauliu, tebėra tokie pat neatidėliotini. Atsižvelgiant į tai, ataskaitoje pabrėžiamos šios pagrindinės išvados.

– Dabartinis pensijų adekvatumo vaizdas tebėra netolygus –

1. **Nuo 2019 m. vyresnio amžiaus asmenų skurdo ir socialinės atskirties rizika toliau didėjo dėl augančio santykinio skurdo, susijusio su pajamomis, nepaisant mažėjančio materialinio ir socialinio nepritekliaus.** 2022 m. daugiau nei vienam iš penkių 65 metų ir vyresnių asmenų ES grėsė skurdas ar socialinė atskirtis. Tai yra 18,5 mln. žmonių ir šis skaičius auga tiek dėl didėjančio skurdo lygio, tiek dėl visuomenės senėjimo. Nors tarp šalių tebėra didelių skirtumų, visose šalyse vyresnio amžiaus moterys susiduria su didesne skurdo rizika nei vyrai. **Pagyvenusiems asmenims, visų pirma moterims, paprastai kyla didesnė skurdo rizika.** 2022 m. beveik vienai iš keturių 75 metų ir vyresnių moterų ES grėsė skurdas ar socialinė atskirtis.

2. **Vyresnio amžiaus asmenų pajamos ES vidutiniškai tebėra mažesnės nei 90 % darbingo amžiaus asmenų pajamų;** esama didelių skirtumų tarp vyrų ir moterų ir tarp šalių. Pensijų išmokos vidutiniškai sudaro apie tris penktadalius paskutiniu profesinės veiklos laikotarpiu uždirbtų pajamų. Nuo 2019 m. vyresnio amžiaus asmenų pajamų nelygė sumažėjo, ir šis mažėjimas galbūt atspindi tai, kad buvo plačiai taikytos priemonės, kuriomis per pastarojo meto krizes siekta apsaugoti mažesnes pajamas gaunančius pensininkus.
3. **Per pastarąjį dešimtmetį tikėtinos gyvenimo trukmės ilgėjimas ES lėtėjo.** Šią ilgesnio laikotarpio tendenciją dar labiau sustiprino mirčių perviršis COVID-19 pandemijos metu, kadangi vyresnio amžiaus asmenų skaičius 2020–2022 m. sumažėjo ir tikėtina gyvenimo trukmė sulaukus 65 metų sutrumpėjo. Vis dėlto sveiko gyvenimo metų dalis, palyginti su likusia tikėtina gyvenimo trukme senatvėje, nuo šio amžiaus pradžios visoje ES apskritai išliko stabili.
4. **Vidutiniškai europiečiai gali tikėtis 21 savo gyvenimo metus išgyventi pensijoje ir gauti pensiją.** Dėl COVID-19 pandemijos tai yra šiek tiek mažiau nei 2019 m. Vidutinis laikotarpis, per kurį gaunama pensija, svyruoja nuo 15 iki 25 metų, atsižvelgiant į nacionalinius pensinio amžiaus ir tikėtinos gyvenimo trukmės skirtumus. Darbingo amžiaus trukmės (vidutiniškai 41 metai) ir išėjimo į pensiją santykis 27 ES valstybėse narėse ir Norvegijoje labai skiriasi.
5. **Sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros poreikis paprastai didėja su amžiumi ir yra susijęs su didesne skurdo rizika. Priežiūros poreikių senatvėje patenkinimas tebėra itin svarbus socialinis uždavinys.** Bendros ilgalaikės priežiūros išlaidos be valstybinės socialinės apsaugos gali būti labai didelės, palyginti su vyresnio amžiaus asmenų pensijų pajamomis, ypač didesnių poreikių turinčių asmenų atveju. Būdamos prastos sveikatos moterys gyvena ilgiau negu vyrai ir joms dažniau reikia priežiūros, tačiau jų pajamos yra mažesnės. Socialinės apsaugos sistemos prisideda prie vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo lygio Europoje įvairiomis politikos priemonėmis, visų pirma nuostatomis dėl pensijų ir ilgalaikės priežiūros. Sistemos, kurioms būdingas mažas pensijų adekvatumas ir maža ilgalaikės priežiūros poreikių aprėptis, susiduria su ypač dideliais iššūkiais išlaikant deramą vyresnio amžiaus asmenų, kuriems reikalinga priežiūra, gyvenimo lygį.

*– Valstybės narės imasi tolesnių veiksmų adekvatumui išlaikyti,
tačiau siekis išlaikyti adekvatumą ateityje patirs spaudimą*

6. **2020–2023 m. krizės kontekste laikinai pasikeitė pensijų reformos dinamika, kadangi visos valstybės narės įgyvendino išskirtines ir laikinas priemones. Tuo pat metu išliko bendra tendencija nuolat stiprinti adekvatumo mechanizmus.** Per šį laikotarpį pagrindinės reformų tendencijos apėmė: galimybių gauti ir kaupti teises į išmokas didinimą; ilgesnio darbingo amžiaus ir vėlesnio išėjimo į pensiją skatinimą taikant teigiamas paskatas ir lankstesnes išėjimo į pensiją galimybes ir apsaugos nuo skurdo sistemų stiprinimą pertvarkant bazines ir minimaliąsias išmokas. Kai kurios valstybės narės taip pat įgyvendino reformas, kuriomis stiprinamas investicinių pensijų kaupimo modelių vaidmuo ir skatinamos individualios teisės į išmokas.
7. **Numatoma, kad atitinkamos karjeros atveju pajamų pakeitimo pensijomis normos per ateinančius keturis dešimtmečius mažės, o tai dar kartą patvirtina ankstesnės analizės rezultatus.** Net atsižvelgiant į numatomą karjeros laikotarpio ilgėjimą ir teisės aktais nustatytą pensinio amžiaus didėjimą, daugumoje šalių tiek moterų, tiek vyrų atveju pajamų pakeitimo pensijomis normos turėtų sumažėti, net jei numatomas sumažėjimo dydis labai skiriasi. Tai atitinka modeliavimą, pagal kurį numatoma, kad vienam gyventojui tenkančios pensijų pajamos mažės. Pensinis amžius tebėra vienas iš pagrindinių veiksnių, kuriuo remiantis aiškinamos dabartinės ir būsimos pensijų išmokos. Nors išėjimas į pensiją likus dvejiems metams iki pensinio amžiaus dažniausiai lemia laikiną ar nedidelį pensijos sumažėjimą, dirbant sulaukus pensinio amžiaus pajamų pakeitimo pensija norma paprastai labai padidėja.

8. **Pensijų sistemos ir mokesčiai daro poveikį pensijų pajamų lygiui bei paskirstymui (perskirstymui) ir būsimai adekvatumo raidai.** Pensijų pajamos ir toliau paskirstomos tolygiau nei darbo pajamos. Mažą darbo užmokestį gaunančių asmenų pajamų pakeitimo pensijomis normos visose šalyse yra didesnės, o trumpa karjera šią pakeitimo normą sumažina mažiau nei proporcingai, nors to ne visada gali pakakti, kad žmonės būtų ištraukti iš skurdo. Prognozuojama, kad pajamų nelygybė senatvėje ateinančiais dešimtmečiais išliks stabili.
9. **Ne visos karjeros pertraukos pensijų sistemomis apsaugomos vienodai.** Daugumoje šalių karjeros pertraukos vaiko priežiūros tikslu yra apsaugotos palyginti gerai, o nedarbo atveju pensijos mažinamos šiek tiek daugiau. Negalios laikotarpių įskaitymo mastas įvairiose šalyse skiriasi. Dauguma šalių kompensuotų priklausomų šeimos narių priežiūros laikotarpį ir šiuo atveju skirtų tik šiek tiek mažesnę pensiją nei už nepertraukiamą karjerą.

10. **Dauguma vyresnio amžiaus asmenų yra moterys, tad lyčių nelygybė senatvėje yra ypatingas socialinis iššūkis.** Partnerio (-ės) neturėjimas senatvėje moterų skurdo riziką padidina labiau nei vyrų skurdo riziką. Nors vyrų ir moterų vidutinių pensijų skirtumas ir toliau mažėja, likę lyčių skirtumai, susiję su skurdu senatvėje, pensijų dydžiu ir pensijų aprėptimi, rodo, kad nelygybė išlieka. Vyrų ir moterų pensijų skirtumo (2022 m. ES jis siekė 26 %) pagrindinės priežastys glūdi susikaupusiuose skirtumuose per visą profesinę karjerą: moterų darbo užmokestis mažesnis nei vyrų ir jų karjera yra trumpesnė ir (arba) su pertraukomis, be kita ko, dėl su priežiūra susijusių pareigų; be to, jos dažniau nei vyrai dirba ne visą darbo dieną. Mažesnis finansinis raštingumas gali trukdyti moterims planuoti pensinį amžių, todėl reikalingos finansinio švietimo ir pensijų skaidrumo priemonės.

11. **Iššūkis pensijų politikos srityje – reaguoti į nelygybę, susijusią su tikėtina gyvenimo trukme.** Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, sulaukę pensinio amžiaus, gali tikėtis gyventi ilgiau – iš dalies dėl gyvensenos veiksnių; šis atotrūkis ypač pastebimas tarp vyrų. Aukšto lygio išsilavinimą turintys asmenys į darbo rinką įsilieja ir iš jos pasitraukia gerokai vėliau nei žemesnį išsilavinimą turintys asmenys. Šie tikėtinos gyvenimo trukmės ir patekimo į darbo rinką bei išėjimo iš jos amžiaus skirtumai gali turėti regresinį poveikį paskirstymui. Kadangi daug šalių, reaguodamos į ilgėjančią vidutinę gyvenimo trukmę, pensinį amžių vėlina, pensijų sistemoms gali tekti pakoreguoti išėjimo į pensiją galimybes atsižvelgiant į skirtingus karjeros profilius, kad būtų užkirstas kelias nelyybės didėjimui.
12. **Tai, kaip darbo pajamų nelygybė virsta pensijų nelygybe, didele dalimi priklauso nuo pensijų sistemos progresyvumo.** 27 ES valstybėse narėse ir Norvegijoje pensijų sistemos vidutiniškai kompensuoja ketvirtadalį darbo užmokesčio nelygybės per visą darbingą amžių. Pensijų sistemos progresyvumas priklauso nuo tokių savybių kaip fiksuoto dydžio ir materialine padėtimi grindžiamos išmokos, įmokinės pensijos viršutinės ribos ir sumažintos teisės į išmokas didelio darbo užmokesčio atveju.
13. **Prognozuojama, kad dėl taisyklių ir vidutinio darbo užmokesčio skirtumų savarankiškai dirbančių asmenų pensijos bus vidutiniškai trečdaliu mažesnės nei visą darbo dieną dirbančių darbuotojų, kurių karjera panaši, pensijos.** Vienodo dydžio arba mažesni įmokų tarifai, maža įmokų bazė arba supaprastinta pensijų ar mokesčių tvarka dažnai lemia mažas prognozuojamas savarankiškai dirbančių asmenų pensijas. Kai kuriose šalyse darbuotojams, dirbantiems nestandartinių formų darbą, gali būti sunku gauti pensiją dėl minimalaus darbo užmokesčio ar darbo laiko reikalavimų arba dėl ribotų galimybių kaupti teises į pensijų išmokas.

14. **Europos pensijų sistemos ir kovos su krize priemonės sušvelnino COVID-19 krizės poveikį dabartinėms ir būsimoms pensijoms.** Mokamos pensijos nominaliaja verte nebuvo sumažintos. Krizės poveikis būsimoms pensijoms buvo apribotas dėl: platesnio naudojimosi darbo vietų išsaugojimo schemomis, pagal kurias teisės į pensijų išmokas iš esmės kaupėsi; subsidijuojamų pensijų įmokų; apsaugos nedarbo ir laikinojo nedarbingumo atostogų atveju pratęsimo; ir specialių priemonių, naudingų savarankiškai dirbantiems asmenims. Tačiau šiuo laikotarpiu investiciniai pensijų kaupimo modeliai buvo labai nepastovūs.
15. **Nors dėl 2022–2023 m. stebėtos infliacijos bangos realioji pensijų vertė daugumoje valstybių narių sumažėjo, pensininkų perkamoji galia vis dar buvo gerai apsaugota, palyginti su darbingo amžiaus gyventojų perkamąja galia.** Pensininkams remti skirtos priemonės apėmė reguliarių indeksavimą ir neeilinį išmokų didinimą, pensijų priedus ir kitas išmokas pinigais. Kadangi mažas pajamas gaunantys pensininkai yra labiau pažeidžiami didelės infliacijos sąlygomis, daug šalių pirmenybę teikė jų apsaugai – minimaliomis išmokomis ar tikslinėmis paramos priemonėmis.
16. **Pensijų indeksavimas yra vienas pagrindinių politikos svertų siekiant apsaugoti pensininkus nuo pajamų mažėjimo.** Tačiau ilguoju laikotarpiu pensijų indeksavimas nevisiškai atitinka darbo pajamų didėjimą daugelyje šalių. Nors darbo užmokesčio indeksavimas pensininkams paprastai yra naudingesnis nei kainų indeksavimas, pastaruoju didelės infliacijos laikotarpiu ši tendencija apsigrėžė. Be to, indeksavimo dažnumas yra labai svarbus veiksnys siekiant užtikrinti adekvatumą tvirto kainų augimo laikotarpiu.

Atsižvelgdami į šias pastabas, SAK ir Komisija mano, kad reikia toliau stengtis įgyvendinti Europos socialinių teisių ramstį. Įtraukios ir tvirtos darbo rinkos yra labai svarbios siekiant išlaikyti adekvačias pensijas senėjančioje visuomenėje. ES turėtų toliau remti nacionalinę politiką, kad būtų užtikrintos adekvačios pensijos taikant platų politikos priemonių derinį, be kita ko, kovojant su lyčių nelygybe profesinio gyvenimo metu, mažinant priežiūros užduočių poveikį ir užtikrinant socialinę apsaugą priežiūros poreikių atžvilgiu. Nuolatinės pastangos įgyvendinti [Tarybos rekomendaciją dėl socialinės apsaugos galimybių](#) ir [Tarybos rekomendaciją dėl galimybės gauti įperkamas, kokybiškas ilgalaikės priežiūros paslaugas](#), įskaitant paramos ir stebėsenos veiksmus SAK sistemos kontekste, yra svarbus indėlis siekiant išlaikyti aukštą vyresnio amžiaus europiečių gyvenimo lygį. Kaip raginama [Demografijos priemonių rinkinyje](#), ES ir nacionalinė politika turėtų padėti užtikrinti, kad žmonės Europoje galėtų įgyvendinti savo siekius, be kita ko, įgalinant vyresnio amžiaus kartas ir išsaugant jų gerovę.

Socialinės apsaugos senatvėje adekvatumui ir tvarumui užtikrinti reikia nuolatinės stebėsenos ir analizės, įskaitant glaudų su visuomenės senėjimu susijusių išlaidų tvarumo ir pensijų bei ilgalaikės priežiūros adekvatumo analizės koordinavimą. Atsižvelgiant į tai, bus surengti bendri svarstymai dėl 2024 m. pensijų adekvatumo ir senėjimo ataskaitų. 2027 m. SAK ir Komisija vėl pateiks pensijų adekvatumo ir ilgalaikės priežiūros ataskaitas. Tai darydami jie sieks parengti nuoseklią pensijų adekvatumo ir ilgalaikės priežiūros analizę (ją, jei įmanoma, pateiks bendroje ataskaitoje), taip pat sieks toliau stiprinti sinergiją su ataskaita dėl senėjimo.
